

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Μάθημα: Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Α΄ Λυκείου

Τίτλος:

***Και το πουλί παράκουσε: μια διερεύνηση με το
«Αρχείο Γεωργακά»***

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΝΔΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Θεσσαλονίκη 2015

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρα

Τ.Κ. 55 132

Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ. 2313331501

e-mail: centre@komvos.edu.gr

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων

Α' Λυκείου

«Και το πουλί παράκουσε:
μια διερεύνηση με το “Αρχείο Γεωργακά”»

1. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Και το πουλί παράκουσε: μια διερεύνηση με το «Αρχείο Γεωργακά»

Δημιουργός

Ιωάννης Κονδυλόπουλος

Τάξη

Α΄ Λυκείου (ή Γ΄ Γυμνασίου)

Διδακτικό αντικείμενο

Νεοελληνική Λογοτεχνία

Χρονική διάρκεια

5 ώρες

Χώρος

I. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: αίθουσα διδασκαλίας, εργαστήριο Πληροφορικής.

II. Εικονικός χώρος: wiki τάξης.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Για τον εκπαιδευτικό: είναι αναγκαίο ο εκπαιδευτικός να είναι εξοικειωμένος με τη χρήση των ηλεκτρονικών λεξικών της [Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα](#) και συγκεκριμένα του [Λεξικού της Κοινής Νεοελληνικής](#). Επίσης, πρέπει πριν εφαρμόσει το σενάριο να έχει επιχειρήσει ο ίδιος τις αναζητήσεις που θα προτείνει στους μαθητές. Σημαντικό στοιχείο της συνεργασίας της ολομέλειας και της διάχυσης του προϊόντος της έρευνας κάθε ομάδας στις υπόλοιπες θα αποτελέσει το wiki, επομένως οι στοιχειώδεις γνώσεις διαχείρισης ενός τέτοιου περιβάλλοντος είναι καθοριστικές για την επίτευξη των στόχων μας.

Για τους μαθητές: είναι απαραίτητο οι μαθητές να έχουν τις προαπαιτούμενες (για την τάξη τους) γνώσεις χρήσης ηλεκτρονικού υπολογιστή και πλοήγησης στο διαδίκτυο και να είναι

εξοικειωμένοι με τη χρήση wiki. Καλό είναι να έχουν συνεργαστεί στο παρελθόν σε μικρές ομάδες.

Για το σχολείο: Είναι αναγκαίο να βρίσκεται στη διάθεση του τμήματός μας το εργαστήριο Πληροφορικής. Σε περίπτωση που κάτι τέτοιο δεν είναι δυνατό, θεωρείται απαραίτητη η δυνατότητα ασύρματης σύνδεσης με το διαδίκτυο, ώστε να εργαστούν οι μαθητές χωρισμένοι σε πέντε τουλάχιστον ομάδες. Σε αυτήν την περίπτωση, θα είναι απαραίτητος ο διαδραστικός πίνακας ή ο βιντεοπροβολέας.

2. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ (ΠΕΡΙΛΗΨΗ)

Με αφορμή τον στίχο του γνωστού δημοτικού τραγουδιού [«Του γιοφυριού της Άρτας»](#) που έδωσε τον τίτλο στο παρόν διδακτικό σενάριο, οι μαθητές διερευνούν τις σημασίες του ρήματος *παρακούω* σε ηλεκτρονικά λεξικά και στο [Αρχείο Γεωργακά](#), περιδιαβάζοντας αποσπάσματα από λογοτεχνικά κείμενα στα οποία εμφανίζεται η λέξη. Η λεξικογραφικού χαρακτήρα αναζήτηση δεν αποτελεί, ωστόσο, αυτοσκοπό· οι μαθητές καλούνται να συζητήσουν πάνω σε συγκεκριμένα ενδεχόμενα, να αναζητήσουν τεκμήρια μέσω του διαδικτύου, να προβληματιστούν σχετικά με τη στάση υπακοής/ανυπακοής, να διερευνήσουν τη λειτουργία του μοτίβου του πουλιού στο δημοτικό τραγούδι και, εν τέλει, να συγγράψουν δικά τους κείμενα δημιουργικής γραφής και να αποφασίσουν αν η εργασία που προηγήθηκε ήταν απλώς σχολαστική ή όχι.

3. ΣΤΟΧΟΙ - ΣΚΕΠΤΙΚΟ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Σύμφωνα με την κονστρουκτιβιστική θεώρηση για τη γνώση, δεν υπάρχει απόλυτα αντικειμενική γνώση ή εξήγηση του κόσμου, αλλά η πραγματικότητα οικοδομείται μέσα από τις πολλαπλές υποκειμενικές νοηματοδοτήσεις. Στο πλαίσιο αυτό, προκρίνονται, ανάμεσα στα άλλα, η ανακαλυπτική/διερευνητική μάθηση, αλλά και οι κοινότητες μάθησης, όπου ευνοείται η διάδραση των μαθητών κατά τη συνεργασία τους σε ομάδες (Φρυδάκη, 2009: 239-257 και 342-344).

Έτσι, με το παρόν διδακτικό σενάριο προτείνεται η συνδυαστική χρήση υλικού από το διαδίκτυο (ηλεκτρονικά λεξικά και ιστολόγια) και το [Αρχείο Γεωργακά](#), ώστε οι μαθητές που θα το εφαρμόσουν να προσπαθήσουν να διερευνήσουν και να επιλύσουν ένα πρόβλημα, συνεργαζόμενοι σε μικρές ομάδες. Χώρος συνεργασίας των μικρών ομάδων που θα σχηματιστούν θα είναι όχι μόνο το εργαστήριο Πληροφορικής αλλά και το wiki της τάξης.

Ας σημειωθεί μία ακόμη θεωρητική παραδοχή που υπόκειται πίσω από τη συγκεκριμένη διδακτική πρόταση και (ελπίζουμε ότι) θα αναδυθεί κυρίως μέσω των δραστηριοτήτων των δύο τελευταίων ωρών: Καθώς οι μαθητές των 15-16 ετών βρίσκονται στο μεταίχμιο από το στάδιο της, κατά Κ. Egan, *Ρομαντικής* στο στάδιο της *Φιλοσοφικής κατανόησης*, είναι πιθανό να δείξουν ενδιαφέρον για τον ρόλο και τη δράση του πουλιού στο τραγούδι «Του γεφυριού της Άρτας» και να προσπαθήσουν να ερμηνεύσουν τα κίνητρά του. Υπενθυμίζεται ότι στο στάδιο της Ρομαντικής κατανόησης κυριαρχεί το ενδιαφέρον για το «διαφορετικό, το παράξενο, το ακραίο», ενώ αξιοποιείται διδακτικά «ό,τι μπορεί να διεγείρει την απορία, τον θαυμασμό και το δέος», αλλά και οι αφηγήσεις «στις οποίες η αιτιότητα ενεργεί μέσω της βούλησης [...] Η βιωματική και φαντασιακή αυτή οικειοποίηση της γνώσης δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη των γενικών σχημάτων της Φιλοσοφικής κατανόησης», οπότε «ο νους επικεντρώνεται στις σχέσεις μεταξύ των πραγμάτων και ζητά υποθέσεις, θεωρίες, νόμους και γενικευτικά σχήματα, για να συνδέσει τις διαθέσιμες πληροφορίες» (Φρυδάκη, 2009: 323-325).

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

Με το σενάριο αυτό επιδιώκουμε οι μαθητές:

- να προβληματιστούν σχετικά με τη στάση της ανυπακοής (ή της υπακοής), τις περιστάσεις που αυτή εκδηλώνεται και να συζητήσουν ενδεχόμενα αναφορικά με τα κίνητρα όσων την υιοθετούν.

Γνώσεις για τη λογοτεχνία

Με το σενάριο αυτό επιδιώκουμε οι μαθητές:

- να διερευνήσουν το μοτίβο του πουλιού στο δημοτικό τραγούδι, αλλά και το τεχνολογικό χαρακτηριστικό των τυπικών στίχων.

Γραμματισμοί

Με το σενάριο αυτό επιδιώκουμε οι μαθητές να μπορούν:

- να αξιοποιούν ψηφιακούς πόρους και ηλεκτρονικά λεξικά για την αναζήτηση υλικού σχετικού με ένα συγκεκριμένο θέμα·
- να συνεργάζονται διερευνώντας, συζητώντας και σχολιάζοντας το υλικό που θα ανακαλύπτουν και στη συνέχεια θα αναρτούν στον συνεργατικό ιστοχώρο του wiki·
- να συγγράφουν ατομικά ή/και ομαδικά/συνεργατικά κείμενα.

Διδακτικές πρακτικές

Ο ρόλος του διδάσκοντος είναι αφενός υπονομευτικός αφετέρου καθοδηγητικός: από τη μια, υπονομεύει όλες τις βεβαιότητες και προτείνει προς διερεύνηση θέματα που φαίνονται ανούσια, αυτονόητα ή ήδη λυμένα (π.χ. η σημασία με την οποία χρησιμοποιείται το ρήμα *παρακούω* στο ποίημα - αφόρμηση)· από την άλλη, προτείνει, όπου υπάρχει ανάγκη, τρόπους αναζήτησης και ενθαρρύνει τη διατύπωση εικασιών από τους μαθητές και ερωτημάτων προς διερεύνηση.

Οι μαθητές, από την πλευρά τους, χωρισμένοι σε μικρές ομάδες, διερευνούν υλικό, συζητούν σχετικά με αυτό και ανακοινώνουν/διαχέουν τα συμπεράσματά τους στην ολομέλεια μέσω του wiki της τάξης.

4. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Την αφορμή για τη συγκεκριμένη διδακτική πρόταση έδωσε ο στίχος που εμπεριέχεται στον τίτλο της. Σκέφτηκα ότι θα ήταν χρήσιμο και ενδιαφέρον για τους μαθητές να μην αρκεστούν σε μια έτοιμη ερμηνεία που προσφέρεται από τον διδάσκοντα, από τα ιστολόγια ή τα έντυπα βοηθήματα σχετικά με τον εξεταζόμενο στίχο, καθώς μάλιστα σε αυτά δεν

υπάρχει ομοφωνία σχετικά με τη σημασία του ρήματος *παρακούω*. Στόχος μου ήταν επίσης να αποτελέσει ο στίχος αφορμή για να γίνει λόγος για τον ρόλο του πουλιού στο συγκεκριμένο τραγούδι και στο δημοτικό τραγούδι γενικότερα.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Το δημοτικό τραγούδι [«Του γιοφυριού της Άρτας»](#) περιέχεται στο σχολικό ανθολόγιο των [Κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας της Γ΄ Γυμνασίου](#), επομένως το σενάριο μπορεί να εφαρμοστεί είτε στην τάξη αυτή είτε στην επόμενη, όπου στη διδακτέα ύλη συμπεριλαμβάνεται επίσης ολόκληρη ενότητα για το δημοτικό τραγούδι. Μάλιστα, στο ανθολόγιο των [Κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας της Α΄ Λυκείου](#) δίνεται και το τραγούδι [«Του νεκρού αδελφού»](#), στο οποίο είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσα η παρουσία και παρέμβαση των πουλιών.

Σημειώνεται ότι ήδη στη Νεοελληνική Γλώσσα της Γ΄ Γυμνασίου ([ενότητα 2Γ](#)) οι μαθητές έχουν έρθει σε επαφή με την πολυσημία των λέξεων.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Με τη συνδυαστική αξιοποίηση των ψηφιακών λεξικών της [Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα](#) και των ψηφιοποιημένων δελτίων του [Αρχείου Γεωργακά](#) τα παιδιά έρχονται σε επαφή με ανοιχτά διερευνητικά ηλεκτρονικά περιβάλλοντα καλοσχεδιασμένα και αξιόπιστα.

Παράλληλα, προτείνεται οι μαθητές να ανατρέξουν σε υλικό και από άλλα ιστολόγια και ιστοσελίδες, γεγονός που θα οδηγήσει σε συζήτηση σχετικά με την ποιότητα και την αξιοπιστία τους, αλλά και για τους λόγους της αποσπασματικότητας του υλικού σε ένα δελτίο: στην περίπτωση του [Αρχείου Γεωργακά](#), όπως είναι φυσικό, δεν παρατίθεται ολόκληρο το κείμενο, ποίημα ή πεζό, στο οποίο εμφανίζεται η εξεταζόμενη λέξη, αλλά μόνο τα άμεσα συμφραζόμενά της (αυτή, άλλωστε, ήταν και η έννοια της αποδελτίωσης).

Το τελευταίο σημείο μπορεί να καταδείξει και τον ρόλο που μπορεί να παίξει, σε μεταγενέστερη φάση αξιοποίησης του αρχείου, η ψηφιοποίηση ευρύτερων κειμένων, στα οποία θα είναι δυνατό να οδηγηθούμε με τη χρήση υπερσυνδέσμων από τα ψηφιοποιημένα δελτία, χάρη στην τεχνική του υπερκειμένου και την εκμετάλλευση των

δυνατοτήτων που προσφέρουν οι ΤΠΕ. Έτσι το [Αρχείο Γεωργακά](#) θα μπορούσε να αξιοποιηθεί στο μέλλον και με μία ακόμη διάσταση: θα μπορούσε να αποτελέσει τον οδηγό μέσω του οποίου θα μεταβαίνουμε σε επιλεγμένα κείμενα από όλες τις περιόδους της λογοτεχνίας μας, σχηματίζοντας έτσι πληρέστερη εικόνα για τα εξεταζόμενα χωρία, τους συγγραφείς και το έργο τους. Προς το παρόν θεωρώ κέρδος να καταδειχθεί στους μαθητές η σημασία που έχει να μελετάμε ένα στοιχείο σε όσο το δυνατόν ευρύτερα συμφραζόμενα.

Διδακτική πορεία

Πρώτη ώρα

Οι μαθητές συγκεντρώνονται στο εργαστήριο Πληροφορικής, χωρισμένοι σε ομάδες όσες και οι θέσεις εργασίας (οκτώ έως δέκα). Καλό είναι το τραγούδι [«Του γιοφυριού της Άρτας»](#) να έχει μελετηθεί στις υπόλοιπες πτυχές του σε προηγούμενη διδακτική ώρα, ώστε τώρα να εστιάσουμε στον στίχο - αφόρμηση του σεναρίου.

Τίθεται προς συζήτηση το ερώτημα: τι σημαίνει το ρήμα *παράκουσε* στον συγκεκριμένο στίχο; Τα παιδιά ενθαρρύνονται να εκφράσουν ελεύθερα τις απόψεις και τις εικασίες τους σχετικά με το παραπάνω ερώτημα.¹

Αφού καταγραφούν οι πρώτες εικασίες ή απόψεις, τους ζητούμε να διερευνήσουμε μαζί το ζήτημα ανατρέχοντας στα λεξικά, ώστε να συμπληρώσουμε το [φύλλο εργασίας 1](#), που διανέμεται. Η διερεύνηση των σημασιών της λέξης μέσω της συγκεκριμένης διδακτικής πρότασης νομίζω ότι θα βοηθήσει τα παιδιά να αντιληφθούν ότι τα πράγματα καμιά φορά δεν είναι τόσο αυτονόητα όσο φαντάζουν εξ αρχής.

Μέσω του [φύλλου εργασίας 1](#), οι μαθητές κάθε ομάδας καλούνται, λοιπόν, να μεταβούν στα αντίστοιχα λήμματα των τριών ηλεκτρονικών λεξικών και να καταγράψουν σε πίνακα όσες από τις σημασίες της λέξης πιστεύουν ότι αφορούν τη διερεύνησή μας. Μας ενδιαφέρει περισσότερο, μετά τη συζήτηση στο πλαίσιο κάθε ομάδας, να υπάρξει

¹ Διδάσκοντας κατ' επανάληψη το ποίημα, διαπίστωσα ότι, τις περισσότερες φορές και στη συντριπτική τους πλειοψηφία, οι έφηβοι μαθητές θεωρούν αυτονόητο ότι το *παράκουσε* χρησιμοποιείται εδώ με την έννοια: 'δεν υπάκουσε'.

προσπάθεια για ομαδοποίηση κάποιων από τις σημασίες που μπορεί να αφορούν τον παραπάνω στίχο παρά η λεπτομερής καταγραφή όλων των σημασιών. Γι' αυτό δίνεται η διευκρίνιση ότι ο αριθμός των γραμμών του πίνακα είναι τυχαίος:

Σημασίες του ρήματος «παρακούω»	Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής	Λεξικό Κριαρά	Λεξικό Liddell-Scott

Οι ομάδες ανατρέχουν, με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού, που προβλέπεται να είναι φθίνουσα, κατ' αρχάς στο ηλεκτρονικό [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#). Διαβάζουμε ότι το ρήμα αυτό μπορεί να έχει τη σημασία «*σχηματίζω διαφορετική (εσφαλμένη, ατελή) ακουστική αντίληψη σε σχέση με λόγια ή με ήχους που πραγματικά ειπώθηκαν ή ακούστηκαν, ακούω άλλο αντί άλλου*» είτε «*δεν υπακούω, απειθώ σε εντολή, σε διαταγή που μου δόθηκε από κάποιον*». (Στο λεξικό αυτό δίνεται επίσης η σημασία «*ακούω κτ. με μεγάλη συχνότητα, σε μεγάλη έκταση*», που όμως δεν μπορεί να είναι αποδεκτή για τα συγκεκριμένα συμφραζόμενα, οπότε λογικά θα απορριφθεί).

Ο εκπαιδευτικός καλό είναι να θέσει στο σημείο αυτό **προς διερεύνηση** μία ακόμη παράμετρο: το [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#) αφορά την κοινή νεοελληνική. Έχει χρησιμοποιηθεί, άραγε, η λέξη σε παλαιότερα κείμενα ή μορφές της γλώσσας μας, ώστε να είναι τουλάχιστον αποδεκτές οι δύο ενδεχόμενες σημασίες που έχουμε θέσει προς

διερεύνηση; Οι μαθητές παραπέμπονται, λοιπόν, στο Λεξικό Κριαρά² και διαπιστώνουν ότι και οι δύο προαναφερθείσες σημασίες χρησιμοποιούνταν σε κείμενα που ο Κριαράς αποδελτιώνει ως αντιπροσωπευτικά της Μεσαιωνικής Ελληνικής Δημόδους Γραμματείας (1100-1669) –επομένως είναι τουλάχιστον αποδεκτή η διερεύνηση που επιχειρείται σχετικά με τις δύο συγκεκριμένες σημασίες της λέξης. Επιπλέον, μελετώντας το συγκεκριμένο λήμμα θα διαπιστώσουν ότι δίνεται μια επιπλέον ενδιαφέρουσα σημασία, η υπ' αριθμ. 3: «α. δε δίνω σημασία σε κάτι, αδιαφορώ και β. δε δίνω σημασία σε κάποιον, αρνούμαι να ικανοποιήσω το αίτημα κάποιου».

- 1) Ακούω να γίνεται λόγος, ακούω τυχαία:
Ερωτόκρ. (Αλεξ. Στ.) Έ 289.
- 2) Αντιλαμβάνομαι εσφαλμένα, παρανοώ:
Γλυκά, Στ. 566.
- 3)
 - α) Δε δίνω σημασία σε κ., αδιαφορώ:
Τα λόγια της (ενν. της γυνής) παράκουε και άφες να περάσουν
Φαλιέρ., Λόγ. (Bakk.-v. Gem.) 313·
ή τυχόν δεν ήκουσε ποτέ τι ορίζει το σοφόν και φρόνιμον
εκείνο της εκκλησίας απόφθεγμα, χείλη, λέγον, ιερέως ου
ψεύδεται; ή το ήκουσεν, αλλά τό επαρήκουσεν;
Ευγ. Ιωαννουλ., Επιστ. (Στεφ.-Παπατρ.) 171²¹.
 - β) δε δίνω σημασία σε κάπ., αρνούμαι να ικανοποιήσω το αίτημα κάπ.:
άλλο ένα ζήτημα έχω να ζητήσω από την αυθεντία σου και
μην με παρακούσεις
Διγ. Ανδρ. 393³⁰.
- 4) Απειθώ, παρακούω, δε συμμορφώνομαι:
πάσι γαρ δίκαιον εστί γονείς μη παρακούειν
Διγ. Ζ 871·
ει δε και παρακούσεις μου, έσει κατηραμένος
Διγ. (Trapp) Gr. 406·
ουδέν ηπαρήκουσαν (ενν. οι άρχοντες) τον ορισμόν του (ενν.
του βασιλέως Κυδωνίου)
Πωρικ. (Winterwerb) I 117·
(θρησκ.):
Οι όρκοι τους ομνύοντας βλάπτουσι κατά κράτος, I ως ότι
επαρήκουσαν τον λόγον του Κυρίου
Κομν., Διδασκ. Δ 385·
παρακούω τους λόγους του (ενν. του Θεού) κι ου ποιώ το
θέλημά του
Σπαν. Β 502.

Το αρχ. παρακούω. Για τον τ. παρακονώ βλ. Χατζιδ., ΜΝΕ Ά 209. Η λ. και σήμ.

² Σε λίγο καιρό θα είναι και αυτό διαθέσιμο μέσω των [Ψηφίδων για την ελληνική γλώσσα](#). Σε περίπτωση που το σενάριο εφαρμοστεί πιο πριν, το λήμμα δίνεται φωτοτυπημένο. Υπενθυμίζεται ότι η [Επιτομή Λεξικού Κριαρά](#) είναι προσβάσιμη έως το λήμμα «παραθήκη» από την [Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα](#).

Το ταξίδι μας προς τα πίσω οδηγείται στη συνέχεια στην αρχαία εποχή, χάρη στο [Λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας](#) των Liddell & Scott, που είναι πλέον προσβάσιμο μέσω των [Ψηφίδων για την ελληνική γλώσσα](#). Οι μαθητές πληκτρολογούν το ρήμα στο πεδίο αναζήτησης, που τους επιστρέφει το παρακάτω λήμμα:

παρ-ᾰκούω, μέλ. -ακούσομαι, **παράκ.** -ακήκοα· I. ακούω κατά τύχη, ιδίως ακούω τυχαία, ακούω να γίνεται λόγος, με **αιτ.**, σε **Ηρόδ.** II. κρυφακούω, τί τινος, σε **Αριστοφ.**· τι παρά τινος, σε **Πλάτ.** III. ακούω όχι εντελώς ή λανθασμένα, παρανοώ, παρεξηγώ, **στον ιδ.** IV. ακούω χωρίς προσοχή, παρακούω, με **γεν.**, σε **Κ.Δ.** ³

Παρατηρούμε ότι οι σημασίες III και IV (= ‘παρανοώ’ και ‘παρακούω’, αντίστοιχα) χρησιμοποιούνταν ήδη από την αρχαία εποχή (αν και υπάρχουν κάποιες σημασίες της λέξης που χάθηκαν ή εμφανίστηκαν αργότερα).⁴

Μετά την πρώτη αυτή διερεύνηση καλό είναι να υπάρξει σύντομη αναφορά για τη δουλειά των λεξικογράφων, οι οποίοι εκκινώντας από συγκεκριμένες καταγραφές μιας λέξης σε γραμματειακές πηγές (ή σε αυθεντικό προφορικό υλικό) προχωρούν σε ομαδοποίηση και καταγραφή των σημασιών της, εργασία απαιτητική, καθώς ενέχει πάντα το υποκειμενικό στοιχείο.

Η πρώτη διδακτική ώρα ολοκληρώνεται με τη διαπίστωση ότι το ζήτημα απαιτεί περαιτέρω διερεύνηση. Η λέξη ήταν μονίμως σε χρήση από την αρχαιότητα, ενώ χρησιμοποιείται στο Ευαγγέλιο και σε δημώδη κείμενα, με διάφορες σημασίες. Μήπως τη

³ Σημειώνεται ότι στο λεξικό των Liddell-Scott (Κωνσταντινίδη) ανάμεσα στις άλλες σημασίες διαβάζουμε ότι –όπως επισημαίνει και το Λεξικό Κριαρά– το ρήμα μπορεί να σημαίνει ‘δεν δίδω προσοχήν, παρακούω’ (Πολύβ. 26.2,1), ωσαύτως, ‘προσποιούμαι ότι δεν ακούω’ (ό.π. 3.15,2, αλλά και στον Πλούτ. Φιλοπ. 16 και με γεν προσ. στο κ. Ματθ. ιη’17), αλλά ήδη στα κλασικά χρόνια και μπορούσε να σημαίνει ‘ακούω ατελώς ή λανθασμένα, παρανοώ’ (Αριστ. ΗΘ. Ν. 7.6.1, Πλ. Πρωτ. 330E, Θεαίτ. 195A κλπ). Η προέλευση των σχετικών αποσπασμάτων νομίζω ότι παρουσιάζει ενδιαφέρον.

⁴ Ενδιαφέρον για το θέμα μας είναι και το χωρίο από τον Φλάβιο Ιώσηπο (1^{ος} αι. μ. Χ.) («Περί του Ιουδαϊκού πολέμου» 6, 288), προσβάσιμο μέσω της [Ανθολογίας Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας στις Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα](#), όπου το *παρήκουσαν* μεταφράζεται από τον Ι. Σακαλή ως «άκουσαν λανθασμένα».

λύση στο πρόβλημά μας θα μπορούσε να μας τη δώσει το [Αρχείο Γεωργακά](#) με τα δελτία του;

Ο εκπαιδευτικός αφιερώνει λίγο χρόνο, για να συστήσει τον ιστοχώρο και τους τρόπους αναζήτησης στους μαθητές. Οι αναζητήσεις που θα επιχειρηθούν στο συγκεκριμένο σενάριο είναι απλές, επομένως δεν προβλέπεται να χρειαστούν περισσότερα από πέντε λεπτά για αυτήν την πρώτη γνωριμία. Ο εκπαιδευτικός θα συστήσει, βέβαια, να επισκεφθούν μόνοι τους από τον προσωπικό οικιακό τους υπολογιστή οι μαθητές το περιβάλλον και να δοκιμάσουν αναζητήσεις (καλό είναι να αφορούν το ρήμα *παρακούω*), ώστε να εξοικειωθούν.

Πριν από το τέλος της ώρας ο εκπαιδευτικός αναθέτει στις ομάδες να αναρτήσουν, μέσω εκπροσώπου τους, στο wiki της τάξης πληκτρολογημένο ή σκαναρισμένο το [φύλλο εργασίας 1](#), ώστε να είναι σε θέση όλες οι ομάδες να έρθουν σε επαφή με τις εργασίες των υπολοίπων. Σε περίπτωση που δεν είναι εξοικειωμένη η τάξη με τη χρήση wiki, αρκεί να συλλεγούν τα συμπληρωμένα φύλλα εργασίας και να αναρτηθούν στον πίνακα ανακοινώσεων της τάξης.

Δεύτερη ώρα

Οι μαθητές χωρισμένοι στις ίδιες ομάδες, όπως κατά την προηγούμενη ώρα, συγκεντρώνονται στο εργαστήριο Πληροφορικής. Μέσω του [φύλλου εργασίας 2](#), οδηγούνται σε αναζήτηση στα δελτία του [Αρχείου Γεωργακά](#) που αφορούν πεζά λογοτεχνικά κείμενα: σε όλα, όπως θα διαπιστώσουν οι ίδιοι οι μαθητές στο τέλος αυτής της δραστηριότητας, το *παρακούω* χρησιμοποιείται με τη σημασία: 'δεν υπακούω, απειθώ σε εντολή, σε διαταγή που μου δόθηκε από κάποιον'.

Στόχος να περάσουμε από τη λεξικογραφικού τύπου αναζήτηση της προηγούμενης ώρας σε μια συζήτηση που αφορά τις λεγόμενες «γνώσεις για τον κόσμο» του ρόμβου της γλωσσικής διδασκαλίας: πιο συγκεκριμένα, θα συζητήσουμε σχετικά με το θέμα της υπακοής ή ανυπακοής και τα κίνητρα που μπορεί να εξωθήσουν σε αυτές. Στο ζήτημα αυτό θα επανέλθουμε κατά την πέμπτη ώρα, όταν θα γίνει συζήτηση σχετικά με τα κίνητρα που θα μπορούσαν να οδηγήσουν το πουλί του δημοτικού μας τραγουδιού σε ανυπακοή,

εφόσον κάποιες ομάδες θεωρήσουν πιθανό το ρήμα *παρακούω* να χρησιμοποιείται με τη συγκεκριμένη σημασία στον εξεταζόμενο στίχο.

Στην προκειμένη περίπτωση όμως, συμπληρώνοντας τον πίνακα του [φύλλου εργασίας 2](#), με βάση τα δελτία που αφορούν την πεζογραφία, οι μαθητές εστιάζουν στα ερωτήματα:

- Ποιος παρακούει (ή αποφεύγει να παρακούσει) σε κάθε απόσπασμα, σε ποιον ή σε τι;
- Μπορούμε από τα συμφραζόμενα να αντιληφθούμε ή να εικάσουμε το κίνητρό του;

Ο εκπαιδευτικός επιμερίζει τα δελτία ανά δύο ή τρία σε κάθε ομάδα και ζητά να ακολουθήσει συζήτηση στο πλαίσιο της και συμπλήρωση του πίνακα για τα επόμενα δέκα λεπτά περίπου. Στη συνέχεια και μέχρι το τέλος της ώρας, οι ομάδες λαμβάνουν εκ περιτροπής τον λόγο και ανακοινώνουν στην ολομέλεια τα πορίσματά τους.

Αναμένουμε ότι, κατά τη διερεύνηση των κινήτρων της υπακοής/ανυπακοής, θα καταγραφούν, με βάση το υλικό των δελτίων, ανάμεσα στα άλλα και τα παρακάτω κίνητρα: ο σεβασμός στην ιεραρχία ή στους γονείς, οι επιταγές της συνείδησης και του χρέους, ο φόβος, το στρατιωτικό καθήκον, αλλά και ο έρωτας, η επιδίωξη της δόξας, η ηλικία ή η προσωπικότητα κάποιου. Μέσα από τα συγκεκριμένα δελτία θα έρθουμε, επίσης, σε επαφή με εκδηλώσεις και πράξεις υπακοής ή ανυπακοής απέναντι στον καπετάνιο, τον σκληρό κατακτητή ή δυνάστη, τη σύζυγο, τους γονείς, την αστυνομία κ.ο.κ.

Μπορεί έτσι να ανοίξει μια συζήτηση σχετικά με αυτές τις συμπεριφορές, τις συνέπειές τους (που είναι ετεροβαρείς, ανάλογα με τον αποδέκτη), τις κοινωνικές συμβάσεις, τις αξίες ή τα στερεότυπα που τις προκαλούν, τα γνωρίσματα του χαρακτήρα ή της προσωπικότητας όποιων τις επιλέγουν κλπ.

Η συζήτηση αυτή μπορεί να συνεχιστεί στο wiki, όπου ο ίδιος ο εκπαιδευτικός θα έχει ανοίξει σελίδα, στην οποία θα εμπεριέχεται ο πίνακας αυτός. Θα ζητηθεί να προστρέξουν εκεί οι εκπρόσωποι των ομάδων και να πληκτρολογήσουν στα σχετικά κελιά

τη συμβολή της ομάδας τους, τα πορίσματα της έρευνάς της κατά τη συγκεκριμένη ώρα στο εργαστήριο. Έτσι, όλες οι ομάδες θα έχουν εικόνα του υλικού που μελετήθηκε και των πορισμάτων των συμμαθητών τους. Κατ' αυτόν τον τρόπο η τάξη συν-εργάζεται για την παραγωγή υλικού.

Επιπλέον, προτείνεται να ζητήσει ο εκπαιδευτικός ως ατομική εργασία περαιτέρω εξοικείωσης με το αρχείο και με το υλικό, να επισκεφθούν οι μαθητές στο σπίτι τους τον ιστοχώρο του [Αρχείου Γεωργακά](#) και να ψάξουν για τις σημασίες του *παρακούω* σε **επιστημονικά κείμενα**. Ο μικρός αριθμός των δελτίων επιτρέπει την προσπέλασή τους από τον καθένα ατομικά και την εκπόνηση μιας μικρής εργασίας, όπως αυτή στο [φύλλο εργασίας 2](#), που θα την παραδώσουν οι μαθητές κατά την επόμενη συνάντηση στον διδάσκοντα. Σημειώνεται ότι εκτός από δύο δελτία, όπου το *παρακούω* σημαίνει 'δεν ακούω/αντιλαμβάνομαι καλά', το ρήμα χρησιμοποιείται και εδώ με τη σημασία του 'απειθώ' (απέναντι στον Θεό ή τον Δία, στην εσωτερική επιταγή, στον σκηνοθέτη, στην – κοσμική– εξουσία).

Τρίτη ώρα

Οι μαθητές χωρισμένοι στις ίδιες ομάδες, όπως κατά την προηγούμενη ώρα, συγκεντρώνονται στο εργαστήριο Πληροφορικής. Αυτήν τη φορά θα προσπελάσουν τα δελτία του [Αρχείου Γεωργακά](#) που αφορούν ποιητικά κείμενα, ώστε να συμπληρώσουν το [φύλλο εργασίας 3](#). Ήδη από τη διερεύνηση των δελτίων που προέρχονται από λογοτεχνικά πεζά κείμενα, οι μαθητές είναι αρκετά αναμενόμενο να προσέλθουν στο μάθημα αυτό προετοιμασμένοι για τη χρήση του ρήματος με τη σημασία του 'απειθώ'. Θα τους επηρεάσει η ποσοτική κυριαρχία της συγκεκριμένης σημασίας έως εκείνη τη στιγμή, ώστε να θεωρήσουν ότι το ρήμα χρησιμοποιείται με τη σημασία του 'απειθώ' και στο τραγούδι που εξετάζουμε; Θα επιβεβαιωθεί, άραγε, αυτή η (στατιστική) υπεροχή κατά την εξέταση των υπόλοιπων δελτίων που εμπεριέχουν ποιητικά αποσπάσματα; Το τελευταίο ερώτημα θα τεθεί από τον εκπαιδευτικό, με στόχο να εξάψει τη διάθεση των μαθητών για τη νέα αναζήτηση.

Οι ομάδες διεξέρχονται το υλικό και καταγράφουν στο [φύλλο εργασίας 3](#) με ποια σημασία χρησιμοποιείται η λέξη σε καθένα από τα αποδελτιωμένα ποιητικά αποσπάσματα. Τους ζητείται, επίσης, να καταγράψουν τον βαθμό βεβαιότητάς τους σχετικά με τις σημασίες που προτείνουν για καθένα από αυτά. Στόχος είναι να προβληματιστούν οι μαθητές αναφορικά με τον τρόπο που διατυπώνουμε και τεκμηριώνουμε συμπεράσματα, εικασίες ή προτάσεις, ώστε να είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί στο μέλλον και να αποφεύγουν τη διατύπωση απόλυτων θέσεων, χωρίς την απαραίτητη τεκμηρίωση.

Παράλληλα, τους ζητείται κατά τη διάρκεια της διερεύνησης να συζητούν και να κρατούν σημειώσεις σχετικά με την παρακάτω ερώτηση: *Ποια από τα δελτία μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε, για να επιχειρηματολογήσουμε σχετικά με τη σημασία του ρήματος «παρακούω» στον συγκεκριμένο στίχο του «Γιοφυριού της Άρτας»;* Οι μαθητές συζητούν, προβληματίζονται, επιλέγουν, προτείνουν (διδακτικές πρακτικές - διδακτικές ταυτότητες).

Σημειώνεται ότι υπάρχουν ανάμεσα στα δελτία και κάποια που προέρχονται από άλλα δημοτικά τραγούδια όπου χρησιμοποιείται το ίδιο ρήμα, καθώς και ένα στο οποίο δίνεται αγγλική μετάφραση του στίχου που μας ενδιαφέρει.⁵ Επίσης, ενδιαφέροντα είναι τα δελτία από την *Οδύσσεια* του Ν. Καζαντζάκη, όπου το ρήμα χρησιμοποιείται με τη σημασία του 'δεν ακούω/αντιλαμβάνομαι σωστά'.

Η διερεύνηση προβλέπεται να διαρκέσει έως το τέλος της ώρας, καθώς κάθε ομάδα θα μελετήσει αυτήν τη φορά όλα τα δελτία (ο αριθμός τους είναι μικρότερος σε σχέση με αυτά που προέρχονται από την πεζογραφία και οι ομάδες είναι πλέον εμπειρότερες σε σχέση με την προηγούμενη αναζήτηση).

Στο τέλος της διδακτικής ώρας επαναλαμβάνεται η διαδικασία που είχε ακολουθηθεί μετά τη λήξη των δύο προηγούμενων μαθημάτων, αναφορικά με τον τρόπο

⁵ Προέρχεται από το Pappageotes, George. Modern Greek Literary Gems και ο στίχος που μας ενδιαφέρει μεταφράζεται ως εξής: But the bird **did not heed** and went and said differently. Η παράθεση της αγγλικής μετάφρασης για κάποια από τα εξεταζόμενα αποσπάσματα μπορεί να αξιοποιηθεί από τους μαθητές, χωρίς να είναι δεσμευτική για τις τελικές τοποθετήσεις τους. Στο σημείο αυτό, μπορεί να συζητηθεί σύντομα το ζήτημα της προσωπικής προσέγγισης και ερμηνείας που κρύβεται πίσω από μία μετάφραση.

κοινοποίησης του συλλεγέντος υλικού σε όλες τις ομάδες. Οι μαθητές επισκέπτονται το wiki, μελετούν τη συνεισφορά κάθε ομάδας και σχολιάζουν ή διατυπώνουν επιφυλάξεις για τις κρίσεις και τις προτάσεις της. Ο εκπαιδευτικός παρεμβαίνει διακριτικά, ανοίγει νέα θέματα προς διερεύνηση ή εμβάθυνση, διευκρινίζει, σχολιάζει. Πιο συγκεκριμένα:

- Αναμένεται να προκαλέσουν δυσκολίες τα αποδελτιωμένα αποσπάσματα που προέρχονται από άλλα δημοτικά τραγούδια, καθώς είναι ιδιαίτερα σύντομα. Ο εκπαιδευτικός θα προτείνει αναζήτηση των συγκεκριμένων τραγουδιών σε διάφορους ιστοχώρους, μέσω των μηχανών αναζήτησης. Τα παιδιά που θα προβούν σε αυτές, θα κληθούν, μέσω του wiki πάντα, να παραθέσουν τα τραγούδια ολόκληρα, ώστε να καταλήξουν οι ομάδες στη σημασία με την οποία χρησιμοποιείται κάθε φορά το ρήμα.

Μπορεί έτσι να ανοίξει συζήτηση (είτε στο wiki είτε στη σχολική αίθουσα, κατά την επόμενη ώρα) σχετικά με την αξιοπιστία των ιστοσελίδων που επισκέφθηκαν τα παιδιά. Επίσης, θα τεθεί το ερώτημα τι θα άλλαζε αν είχαμε ψηφιοποιημένο το υλικό αυτό από έναν επιστημονικό φορέα όπως το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας και μπορούσαμε να μεταβούμε από τα αποδελτιωμένα αποσπάσματα σε ολόκληρα τα ποιήματα ή τα τραγούδια.

- Επιπλέον, ως ατομική εργασία για το σπίτι θα ζητηθεί να αναζητήσουν τα παιδιά στο διαδίκτυο μελέτες σχετικά με τον ρόλο των πουλιών στο δημοτικό τραγούδι ή, εναλλακτικά, να επιχειρήσουν αναζήτηση σε δελτία του [Αρχείου Γεωργακά](#) που αφορούν ποιητικά κείμενα με όρο/ζητούμενο λήμμα το *πουλάκι*.

Θα δοθεί έτσι η ευκαιρία, μέσω της συζήτησης που θα ακολουθήσει κατά την επόμενη ώρα στην τάξη, να διερευνηθεί ο ρόλος των πουλιών στο δημοτικό τραγούδι, αλλά και να μιλήσουμε για ένα από τα τεχνοτροπικά χαρακτηριστικά των δημοτικών τραγουδιών, τους τυπικούς στίχους, καθώς σε κάποια από τα δελτία συναντάμε τυπικούς στίχους - φόρμουλες,⁶ αυτούσιους ή ελαφρώς

⁶ Σε ένα δελτίο διαβάζουμε π.χ. «Ένα πουλάκι ξέβγαине 'πό μέσα από τ' Ανάπλι» ενώ σε άλλο «Ένα πουλάκι ξέβγαине από μέσα απ' την Αθήνα». Οι μαθητές θα έχουν έτσι την ευκαιρία να

παραλλαγμένους σε περισσότερα από ένα δημοτικά τραγούδια (γνώσεις για τη λογοτεχνία).

Τέταρτη ώρα

Η τέταρτη ώρα θα πραγματοποιηθεί στην αίθουσα διδασκαλίας. Η διερεύνηση της προηγούμενης ώρας –που, άλλωστε, συνεχίστηκε στο σπίτι– έχει αφήσει ανοικτό το ζήτημα αναφορικά με τις σημασίες του εξεταζόμενου ρήματος στα αποδελτιωμένα ποιητικά κείμενα γενικά, και στα δημοτικά τραγούδια ειδικότερα. Ο λόγος δίνεται εκ περιτροπής στις ομάδες, που επιχειρηματολογούν σχετικά, αξιοποιώντας και το υλικό που έχουν προσπελάσει στο διαδίκτυο. Ενδιαφέρον θα έχει αν θα προταθεί από κάποια ομάδα να αξιοποιηθεί στη συζήτησή μας και η σημασία υπ’ αριθμ. 3 του Λεξικού Κριαρά (παρακούω= ‘δε δίνω σημασία σε κάτι, αδιαφορώ’).

Αφού ακουστούν και καταγραφούν οι απόψεις τους σχετικά με τις σημασίες, ζητείται να γίνει λόγος για τα κείμενα με τα οποία ήρθαν οι μαθητές σε επαφή μέσω του διαδικτύου σχετικά με τον ρόλο των πουλιών στο δημοτικό τραγούδι. Ενδεχομένως, κάποιοι από αυτούς να έχουν εντοπίσει τη μελέτη του [Guy Saunier](#) για το τραγούδι «Του νεκρού αδερφού»⁷, όπου στις σελίδες 364-5 γίνεται λόγος για τα πουλιά στο δημοτικό τραγούδι, ή την παλιά μελέτη του [Γ. Δροσίνη](#),⁸ που είναι κοντά στην αντιληπτική τους ικανότητα, και έτσι να μοιραστούν, υπό την καθοδήγηση στο σημείο αυτό του εκπαιδευτικού, με τους συμμαθητές τους τις γνώσεις που αποκόμισαν. Σε κάθε περίπτωση πάντως προσπαθούμε

προσεγγίσουν εύκολα υλικό από διαφορετικά τραγούδια, τεκμηριώνοντας με τη δική τους έρευνα ένα στοιχείο που το έχουν μάθει θεωρητικά από τα εισαγωγικά σημειώματα που αφορούν τα χαρακτηριστικά του δημοτικού τραγουδιού.

⁷ Saunier, G. 2007. «[Μερικές παρατηρήσεις για το δημοτικό τραγούδι του Νεκρού Αδερφού](#)». Ελληνικά 57.2, 349-369. Ας σημειωθεί από αυτήν τη μελέτη η παρατήρηση ότι «Τα πουλιά, που στα δημοτικά τραγούδια βλέπουν και ξέρουν περισσότερα από τους ανθρώπους [...] τα πουλιά λοιπόν εκφράζουν εδώ με το ειδικό κύρος που τους ανήκει, την κρίση του δημοτικού ποιητή για το επεισόδιο του μακάβριου ταξιδιού, δηλαδή για το ανακάτεμα ζωντανών και πεθαμένων» (ό.π. 364-5).

⁸ Δροσίνης, Γ. 1924. «[Ζώα και πουλιά στα δημοτικά μας τραγούδια](#)». Ημερολόγιον της Μεγάλης Ελλάδος, τόμ. 3, Αρ. 3, 48-67. Στη σελ. 59 ο Δ. σημειώνει: «Τα πουλιά είναι οι ταχυδρόμοι κάθε χαράς και κάθε λύπης, κ’ οι σύντροφοι κάθε ανθρώπινης ευτυχίας και κάθε δυστυχίας».

να καταγράψουμε αυτά τα πορίσματα (γνώσεις για τη λογοτεχνία) ώστε, αν είναι δυνατόν, να χρησιμοποιηθούν στην τελική μας συζήτηση, αλλά και στην ομαδική εργασία δημιουργικής γραφής που θα ακολουθήσει έως το τέλος της ώρας, οπότε οι μαθητές θα γράψουν σύντομα κείμενα στο πλαίσιο των μικρών ομάδων στις οποίες είχαν χωριστεί εξ αρχής.

Με την εργασία αυτή επανερχόμαστε στο αρχικό μας ερώτημα, με ποια σημασία δηλαδή χρησιμοποιείται το *παρακούω* στο τραγούδι [«Του γιοφυριού της Άρτας»](#). Τη φορά αυτή ζητούμε από τους μαθητές, αντί να επιχειρηματολογήσουν για τη σημασία που προτείνει η ομάδα τους, να αφήσουν να διαφανεί η ερμηνεία που δίνουν αναφορικά με τη στάση και τις επιλογές του πουλιού **μέσα από ένα πεζό κείμενο, που θα συμπληρώνει στο συγκεκριμένο σημείο το δημοτικό τραγούδι**. Από το κείμενο αυτό θα φροντίσουν να διαφάνονται οι συνθήκες, τα κίνητρα, οι σκέψεις και τα συναισθήματα του πουλιού που προκάλεσαν τη μεταφορά ενός διαφορετικού μηνύματος από αυτό που είχε στείλει ο πρωτομάστορας. Το αν αυτή η παραποίηση θεωρηθεί τελικά εκούσια ή ακούσια αυτό θα το κρίνει κάθε ομάδα, αξιοποιώντας όλα όσα έχουν συζητηθεί σχετικά με τις σημασίες της λέξης και τον ρόλο των πουλιών στο δημοτικό τραγούδι.

Με την εργασία αυτή, δεν σκοπεύουμε να καλλιεργήσουμε, βέβαια, το λογοτεχνικό ταλέντο των μαθητών ούτε να καταλήξουμε στη μία, αυθεντική ερμηνεία του στίχου. Αντίθετα, θέλουμε να ωθήσουμε τους μαθητές να ανακαλέσουν τις συζητήσεις που προηγήθηκαν, τα έως αυτήν τη στιγμή πορίσματα της ομάδας τους, το θεωρητικό υλικό αναφορικά με τον ρόλο των πουλιών στο δημοτικό τραγούδι και να προτείνουν τελικά (στην πράξη, μέσα από το δικό τους σύντομο κείμενο) τη σημασία/ερμηνεία της δικής τους ομάδας. Καθεμιά από αυτές τις ερμηνείες θα είναι αποδεκτή, αρκεί να τεκμηριώνεται από το υλικό που μελετήθηκε.

Οι εργασίες αυτές μπορεί να ολοκληρωθούν και μέσω του wiki, όπου και θα αναρτηθούν πριν από το προηγούμενο μάθημα, ώστε να τις έχουμε όλοι υπόψη μας πριν από την τελική συζήτηση.

Πέμπτη ώρα

Οι μαθητές είχαν την ευκαιρία να διαβάσουν πληκτρολογημένες τις ιστορίες που έγραψαν οι συμμαθητές τους κατά την προηγούμενη ώρα μέσω του wiki. Όταν η ολομέλεια συγκεντρώνεται στην αίθουσα διδασκαλίας, όλοι έχουμε ήδη σχηματίσει μια πρώτη άποψη για την προσέγγιση που επιχείρησε κάθε ομάδα. Έτσι, ζητούμε από τα μέλη καθεμιάς από αυτές να μας μιλήσουν για το σκεπτικό με το οποίο κατέληξαν στη συγκεκριμένη ερμηνεία, καθώς και για τις προθέσεις που εξυπηρέτησαν οι συγκεκριμένες τους επιλογές κατά την κατασκευή του κειμένου τους.

Θα αξιολογηθεί θετικά η τεκμηρίωση των επιλογών αυτών, με βάση τα δελτία στα οποία στηρίχθηκε κάθε ομάδα και το θεωρητικό υλικό ή τις συζητήσεις που προηγήθηκαν αναφορικά με τον ρόλο των πουλιών – χωρίς αυτό να σημαίνει ότι θα θεωρηθούν υποδεέστερες οι προσεγγίσεις που θα βασίζονται σε αυτό που αποκαλούμε ως «αίσθηση που αποκόμισαν» από την προσέγγιση του συγκεκριμένου στίχου τα μέλη μιας ομάδας.

Άλλωστε, ό,τι ενδιαφέρει δεν είναι να καταλήξουμε σε ένα ασφαλές συμπέρασμα για τη σημασία του ρήματος στον συγκεκριμένο στίχο, αλλά να τεθούν ερωτήματα και προβληματισμοί και να συζητηθούν από τους ίδιους τους μαθητές.

Ίσως με τη συζήτηση αυτή να αρχίσουν να διατυπώνονται προβληματισμοί όπως οι παρακάτω:

- Αν το πουλί δεν άκουσε/αντιλήφθηκε καλά τα λόγια του πρωτομάστορα, υπηρέτησε με το λάθος του τη μοίρα; Κατά ποιον τρόπο;
- Αν το πουλί δεν έδωσε τη σημασία που έπρεπε στα λόγια του πρωτομάστορα και αδιαφόρησε να τα μεταφέρει ορθά ή, ακόμη περισσότερο, επέδειξε εκούσια απείθεια και ανυπακοή, υπηρέτησε με τη στάση του τη μοίρα; Κατά ποιον τρόπο;
- Ποιος είναι, λοιπόν, ο αδιαμφισβήτητος κυρίαρχος των πραγμάτων, σε κάθε περίπτωση;
- Τελικά, έχει σημασία να καταλήξουμε οπωσδήποτε σε μια σημασία για τη χρήση του ρήματος στον στίχο αυτόν;

- Και αν δεν έχει εν τέλει σημασία κάτι τέτοιο, ποιος ο λόγος των διερευνήσεών μας κατά τις προηγούμενες ώρες; Αποκομίσαμε κάτι;

Το τελευταίο ερώτημα μπορεί να τεθεί γραπτώς, ώστε οι μαθητές να εκφράσουν ελεύθερα τις απόψεις τους για το όλο εγχείρημα και να το αξιολογήσουν.

Πριν περάσουμε, ωστόσο, στην αξιολόγηση αυτή, αντί τα παραπάνω ερωτήματα να συζητηθούν με κατευθυνόμενο διάλογο, θεωρώ περισσότερο δημιουργική και ικανή να καταδείξει με απτό τρόπο τους προβληματισμούς σχετικά με το αναπόδραστο ή μη της μοίρας την παρακάτω **ατομική δραστηριότητα δημιουργικής γραφής** (του τύπου: «δώσε άλλο τέλος στην ιστορία»):

*«Ας αλλάξουμε το ρήμα “παράκουσε” στον στίχο που μας ενδιαφέρει με κάποιο που έχει αντίθετη σημασία, ώστε ο στίχος αυτός να δείχνει ότι το πουλί **μετέφερε επακριβώς** το μήνυμα στη γυναίκα του πρωτομάστορα, η οποία τελικά αργοπόρησε να πάει στο γεφύρι. Πιστεύεις ότι θα μπορούσε να συμβεί τελικά κάτι διαφορετικό από ό,τι συνέβη στο τραγούδι που εξετάσαμε;»*

Οι εργασίες πιστεύουμε ότι θα δώσουν στους μαθητές την ευκαιρία να στοχαστούν σχετικά με το αναπόδραστο ή μη της μοίρας/του πεπρωμένου. Ίσως έτσι αναδειχθεί και μια άλλη διάσταση: κάθε κείμενο, κάθε έργο τέχνης, πρέπει να διαβάζεται μέσα στα κοινωνικά του συμφραζόμενα, μέσα στην ιστορικότητά του, μέσα στις συνθήκες και τις αντιλήψεις που το γέννησαν.

5. ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 1

✚ Ας επιχειρήσουμε αναζητήσεις στα ηλεκτρονικά λεξικά του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας. Ξεκινώντας από τη σύγχρονη εποχή, ας επιχειρήσουμε ένα ταξίδι στο παρελθόν, διερευνώντας τις σημασίες του ρήματος «παρακούω», που καταγράφονται:

- Στο [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#)
- Στο Λεξικό της Μεσαιωνικής Δημόδους Γραμματείας (1100-1669 μ.Χ.) (Επιτομή Κριαρά)
- Στην [Επιτομή του Μεγάλου Λεξικού της Ελληνικής Γλώσσας](#) (Liddell & Scott).

✚ Ας ξεκινήσουμε από το πρώτο λεξικό, καταγράφοντας τις σημασίες του ρήματος που, κατά τη γνώμη της ομάδας σας, θα μπορούσαν να αφορούν τον εξεταζόμενο στίχο. Αφού τελειώσουμε με το [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#), ας συνεχίσουμε την εργασία μας με τα υπόλοιπα δύο.

- ✓ Εφόσον κάποια από τις σημασίες υπάρχει σε ένα λεξικό, να σημειώσετε Χ στο αντίστοιχο κελί. Ο αριθμός των γραμμών του πίνακα (άρα και των σημασιών που τελικά θα βρείτε) είναι τυχαίος.

Σημασίες του ρήματος «παρακούω»	Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής	Λεξικό Κριαρά	Λεξικό Liddell Scott

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 2

Αποστολή κάθε ομάδας σήμερα είναι να επισκεφθεί δελτία του [Αρχείου Γεωργακά](#) που αφορούν το ρήμα «παρακούω», όπως συναντάται σε πεζά λογοτεχνικά κείμενα που έχουν αποδελτιωθεί, και να προσπαθήσει να συμπληρώσει τον παρακάτω πίνακα, σημειώνοντας:

- Ποιος υπακούει ή παρακούει και σε ποιον/α ή σε τι σε κάθε χωρίο;
 - Μπορούμε να συμπεράνουμε ή να εικάσουμε από τα συμφραζόμενα ποιο είναι το κίνητρο της υπακοής ή της ανυπακοής του;
- 🚦 Η ομάδα σας θα μελετήσει και θα συζητήσει από δύο ή τρία δελτία για τα επόμενα δέκα λεπτά. Στη συνέχεια οι ομάδες θα ανακοινώσουν εκ περιτροπής τα αποτελέσματα της έρευνάς τους στις υπόλοιπες.
- 🚦 Ένας ή μία από εσάς θα αναλάβει να πληκτρολογήσει στη σελίδα που έχει ανοίξει στο wiki τα στοιχεία που συνέλεξε η ομάδα σας.

Καλή συνεργασία!

Αριθμός δελτίου (συγγραφέας, έργο)	Ποιος/α υπακούει ή δεν υπακούει; Σε ποιον/α ή τι;	Αντιγράψτε ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα από το δελτίο	Ποιο είναι το κίνητρο της ανυπακοής ή υπακοής;

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 3

Αποστολή κάθε ομάδας σήμερα είναι να επισκεφθεί τα δελτία του [Αρχείου Γεωργακά](#) που αφορούν το ρήμα «παρακούω», όπως συναντάται στα ποιητικά κείμενα που έχουν αποδελτιωθεί, και να προσπαθήσει να απαντήσει στις παρακάτω ερωτήσεις - δραστηριότητες:

- ✚ Με ποια σημασία χρησιμοποιείται το «παρακούω» σε καθένα από τα αποδελτιωμένα αποσπάσματα; Ας συμπληρώσει κάθε ομάδα τον παρακάτω πίνακα:

α/ α	Αριθμός δελτίου (συγγραφέας, έργο)	Σημασία του ρήματος (Με ποια από τις σημασίες πιστεύετε ότι χρησιμοποιείται το ρήμα στο συγκεκριμένο απόσπασμα;)	Βαθμός βεβαιότητας της ομάδας σας για την προτεινόμενη από εσάς σημασία της λέξης*	Παρατηρήσεις

* Διαβάστε τα αποδελτιωμένα αποσπάσματα, συζητήστε για την πιθανή σημασία της λέξης στο καθένα από αυτά και σημειώστε από 1 έως 3 ανάλογα με το βαθμό βεβαιότητάς σας. Χρησιμοποιήστε **1**, αν αμφιβάλλετε σχετικά με τη σημασία που προτείνετε· **2** για σχετική σιγουριά· **3**, αν είστε σε μεγάλο βαθμό σίγουροι/ες για τη σημασία που προτείνετε.

 Ποια από τα δελτία μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε, για να επιχειρηματολογήσουμε σχετικά με την σημασία του ρήματος «παρακούω» στο στίχο από το τραγούδι «Του γιοφυριού της Άρτας» που εξετάζουμε;

6. ΆΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Εφόσον ο εκπαιδευτικός δεν είναι εξοικειωμένος με τη διαχείριση ενός wiki, μπορεί να την αποφύγει χρησιμοποιώντας τον πίνακα ανακοινώσεων της τάξης είτε τον διαδραστικό πίνακα, όπου οι ομάδες θα προβάλλουν τις εργασίες τους.

7. ΚΡΙΤΙΚΗ

Οι γνωστοί περιορισμοί από την ανάγκη προσπέλασης συγκεκριμένης διδακτέας ύλης αποτελούν συχνά τροχοπέδη για εργασίες όπως αυτή που προτείνεται εδώ. Στην ενότητα [Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο](#) προσπάθησα να εξηγήσω τη λογική σύμφωνα με την οποία το συγκεκριμένο εγχείρημα θα είχε αξία (και νόημα) για τους μαθητές μας.

8. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Κουτσογιάννης, Δ. ²2010. Η διδακτική αξιοποίηση των ηλεκτρονικών λεξικών για την απόκτηση γνώσεων για τη γλώσσα. Στο *Επιμορφωτικό Υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης. Τεύχος 3: Κλάδος ΠΕ 02*. Πάτρα. 302-314.

Κουτσογιάννης, Δ. 2012. Ο ρόμβος της γλωσσικής εκπαίδευσης. Στο *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα, 32. Πρακτικά της Ετήσιας Συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας του Τμήματος Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ.* Θεσσαλονίκη: ΙΝΣ, 208-222.

Φρυδάκη, Ε. 2009. Η διδασκαλία στην τομή της νεωτερικής και μετανεωτερικής σκέψης. Αθήνα: Κριτική.